

रुंद वरंबा सरी (BBF) पद्धतीने करा हरभरा लागवड

मागील दशकापासून होत असलेल्या हवामान बदलामुळे एकूण पाऊसमान, वितरण, तीव्रता व एकूण पावसाचे दिवस यामध्ये खूप मोठे बदल दिसून येत आहेत. पिकाच्या वाढीच्या व पक्वतेच्या काळात सरासरीपेक्षा कमी जास्त पाऊस होणे, दोन पावसांमध्ये दीर्घ खंड पडणे, जमिनीतील ओलावा कमी होणे इ. कारणांमुळे पिकांच्या उत्पादनामध्ये घट येत असल्याने आढळून आले आहे. महाराष्ट्रातील बहुतांश शेती पावसाच्या पाण्यावर अवलंबून असणारी जिरायती शेती असून, जमीन मध्यम ते भारी प्रकारामध्ये मोडते. कॅनालद्वारे व विहिरींद्वारे पिकासाठी सिंचनाची सोय असलेला भाग वगळता इतर भाग फक्त पावसाच्या पाण्यावर अवलंबून आहे.

पावसाचा दीर्घकालीन खंड किंवा अधिकच्या पावसामुळे साचून राहणारे पाणी यामुळे पीकवाढ व उत्पादनावर विपरीत परिणाम होतो, उत्पादनात घट येते. अशावेळी पडणाऱ्या पावसाचे जास्तीत जास्त पाणी जमिनीत मुरविणे, तसेच अधिक पावसात अतिरिक्त पाणी शेताबाहेर सुरक्षितपणे निचरा करणे, पीक वाढीसाठी अनुकूल जमीन तयार करण्यासाठी रुंद वरंबा सरी लागवड पद्धत फायदेशीर ठरते.

रब्बी हंगामामध्ये हरभरा हे पिक रुंद वरंबा सरी पद्धतीमध्ये पेरणी करता येत, तसेच उन्हाळी भुईमूग हे पिक रुंद वरंबा सरी पद्धतीने घेता येतो. हरभरा पिकांमध्ये रुंद वरंबा तयार करून, त्यावर हरभरा पिकाच्या ३ किंवा ४ ओळी ३० सेंमी अंतरावर पेरणी करावी.

यामध्ये ४ ओळी घ्यावयाच्या असतील, तर पाच फुटावर स-या पाडाव्यात. ४ फुटांचा रुंद वरंबा (१२० सेंमी) मिळतो. त्यावर ३० सेंमी दोन ओळींतील अंतर ठेवावे. हरभरा पिकाच्या चार ओळी घ्यावयाच्या तेव्हा ४ फुटांवर (१२० सेंमी) स-या पाडाव्यात. ३ फुटांचा (९० सेंमी) रुंद वरंबा मिळतो. त्यावर ३० सेंमी अंतरावर हरभरा पिकाच्या तीन ओळी घ्याव्यात.

रुंद वरंबा सरी पद्धतीचे फायदे:

- या पद्धतीमुळे चांगली मशागत होऊन बियाण्यांसाठी चांगले वरंबे (सीडबेड) तयार होतात.

- रुंद वरंब्यावर पीक असल्याने पिकाला नेमके पाणी मिळते. तसेच पिक वाढीदरम्यात पावसाचा खंड पडल्यास जमिनीतील ओलावा सरळ पिकांच्या मुळांना उपलब्ध होते.
- दोन्ही बाजूने असलेल्या सरींमुळे अतिरिक्त पाण्याचा योग्य निचरा होण्यास मदत होते. यामुळे पाणी व हवा यांचे संतुलन राखले जाऊन पिकाची जोमदार वाढ होते व उत्पादनात वाढ होण्यास मदत होते.
- वाफ्यावर हवा खेळती राहते. तसेच पिक पिवळे व पिंगट पडत नाही किंवा मर रोगास बळी पडत नाही.
- बीबीएफ (रुंद वरंबा सरी) यंत्राने एकाच वेळी आवश्यक रुंदीचे वरंबे, दोन्ही बाजूने स-यांसह तयार होतात. त्यात बियाणे पेरणी व खते देण्याचे कामही त्याच वेळी होते. त्यामुळे वेळ, मजुरी खर्च, इंधन यात बचत होते. या पद्धतीने पेरणी केल्यामुळे पारंपारिक पद्धतीपेक्षा बियाण्याची बचत होते.

- खोल सरी पडल्यामुळे त्यामध्ये डवरणी करणे, खते देणे, आंतर मशागतीची कामे, कीटकनाशकाची फवारणी, गरज पडल्यास तुषार संच ठेवणे सोपे होते, त्यामुळे पिकाची नासाडी होत नाही. त्यामुळे अंतरमशागतीचा खर्च कमी होतो.

- पांड-या मुळांची वाढ वरंब्यावर झपाट्याने होऊन पिकाची वाढ, फांद्यांच्या संख्येत वाढ व पर्यायाने उत्पादनात २० - ३० % वाढ होते.

रुंद वरंबा सरी टोकन यंत्र

डॉ. पंजाबराव देशमुख कृषि विद्यापीठ, अकोला विकसित रुंद वरंबा, सरी पद्धतीवर विविध पिकांची पेरणी करण्या करिता व सोबतच पिकांच्या आंतरमशागतीसाठी यंत्र विकसित केलेले आहे. या यंत्राच्या सहाय्याने मूग, उडीद, सोयाबीन, ज्वारी, मका, भुईमूग, कपाशी व ४५ सें.मी. तासांमधील अंतर असलेली सर्व पिकांची पेरणी करणे शक्य आहे. विशिष्ट कोनात असलेल्या बीज प्लेटच्या सहाय्याने पेरणी केल्या जाते व सोबत खत सुद्धा देता येते. रिजरच्या सहाय्याने रुंद वरंबा व सरी निर्माण होते. उत्पादनात ३० टक्के वाढ व मजुरांची बचत होते.

पेरणीसाठी यंत्र तयार करणे

पद्धत क्र. १

- सर्वप्रथम पेरणीचे अंतर ठरवून घ्यावे, उदा. हरभरा पिक पेरणीसाठी दीड फूट किंवा १८ इंच अंतर असल्यास पिक पेरणीसाठी पद्धत खालीलप्रमाणे आहे.

डॉ. पंजाबराव देशमुख कृषि विद्यापीठ, अकोला

कृषि विज्ञान केंद्र, बुलढाणा

राष्ट्रीय अन्नसुरक्षा अभियान

(National Food Security Mission)

समूह पीक प्रात्याक्षिक: कडधान्य

(Cluster Front Line Demonstration On Pulses)

रुंद वरंबा सरी (BBF)
पध्दतीने कच हट्टभावा
लागवड

श्री. राहुल ठा. चव्हाण
विषय विशेषज्ञ, (कृषि अभियांत्रिकी)

डॉ. भारती रा. तिजारे
विषय विशेषज्ञ, (कृषिविद्या)

डॉ. अनिल सा. तारु
कार्यक्रम समन्वयक

श्री. मनेश पुं. यदुलवार
विषय विशेषज्ञ, (कृषि हवामानशास्त्र)

● ह्या पध्दतीने लागवडी करिता ट्रॅक्टरची मागची चाके पलटून लावावीत जेणेकरून मागील चाकांच्या एकदम मागे सरी काढणारे फाळ घेऊन आवश्यक अंतर ७ फुट ठेवण्यास मदत होते.

● ह्या पध्दतीने वरंब्याची रुंदी वाढवून चार ओळींची १.५ फुट अंतरावर लागवड करण्यात येते.

पध्दत क्र. २

● ट्रॅक्टरच्या वरंबा रुंदीमध्ये बदल करावा लागत नाही ह्या पध्दतीने पेरणीकरिता सर्वप्रथम, दोन्ही लोखंडी चाके काढून घ्यावीत. पेरणीचे दाते असलेल्या फ्रेमचा मध्य काढून चिन्ह अंकित करावे. मध्यापासून ६ इंचावर पहिला दाता फिट करावा व ६ इंचावर दुसरा दाता फिट करावा. यानंतर १ फुटाच्या अंतरावर अनुक्रमे तिसरा दाता व चौथा दाता फिट करावा.

● अश्या पध्दतीने पेरणीचे चार दाते फिट केल्यावर टायरमध्ये व सरीच्या फाळाचा मध्य एका रेषेत आणावे व सरीचे फाळ फिट करावे जेणेकरून हे शेवटच्या दात्यापासून ९-१२ इंच अंतरावर फिट होतात व ह्या पध्दतीने पेरणी करता येते.

● दोन ओळीतील अंतर जमिनीच्या मगदुराप्रमाणे ठरवावे पिकाची जास्त वाढ होत असल्यास दीड फुट व मध्यम किंवा कमी वाढ होत असल्यास १ फुट अंतर ठेवावे.

प्रथम पेरणी करताना यंत्रांची देखभाल :

● दोन ओळीतील अंतर जमिनीच्या मगदुराप्रमाणे ठरवावे पिकाची जास्त वाढ होत असल्यास दीड फुट व मध्यम किंवा कमी वाढ होत असल्यास १ फुट अंतर ठेवावे.

● सर्वप्रथम चैन व गीर यांचे ग्रीसिंग ऑईलिंग करून घ्यावे.

● एलन कि पाण्याच्या साहाय्याने गिअर घट्ट करावे.

● सरी पडणाऱ्या फळ्याची खोली व रुंद आवश्यकतेनुसार सेट करून घ्यावी.

● पेरणीपूर्वी तबकडी दाखवल्याप्रमाणे फिट करून स्क्रू कसून घ्यावा, स्क्रू पूर्ण घट्ट करणे आवश्यक आहे. खत प्रवाहित होण्यासाठी झडप उघडून घ्याव्यात.

● सर्व नट बोल्ट कसून घ्यावेत, बियाणी गरजेनुसार खोली किंवा वर पडणे व सया व्यवस्थित पाडण्यासाठी ट्रॅक्टरच्या स्टाफ लिंकची सेटींग करावी.

● ग्राऊंड व्हील चेअर ड्राईव्ह टेन्शन तपासून घ्यावेत, जास्त लूज असल्यास एक दोन गुटखे कमी करावे.

● पेरणीनंतर स्क्रू लूज करून सिडप्लेट काढून ठेवाव्यात.

● रासण्या किंवा लगड करणे यासाठी पेरणी यंत्रामागे लाकूड किंवा रॉड अडकवून बसवून घ्यावा जेणेकरून बियाणे व्यवस्थित झाकले जाईल.

संकलन

वरील माहिती डॉ.पं.दे.कृ. वि. अकोला द्वारे प्रकाशित
कृषि संवादिनी मधून घेतली आहे.